

FİZİKİ TƏRBIYƏ FƏNNİ ÜZRƏ NORMATİV NƏTİCƏLƏRİN 100 BALLIQ SİSTEMLƏ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

b.ü.f.d., dos. E.R. Quliyev, K.A. Əliyeva, C.R. Yolçiyev

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası
konul.aliyeva@sport.edu.az

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 1 noyabr 2020

Dərc olunub: 5 dekabr 2020

© 2020 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya: Ümumi təhsil müəssisələrində 5 ballıq qiymətləndirmə sistemindən 100 ballıq sistemə keçid ilə əlaqədar, digər fənnlərdən fərqli olaraq, fiziki tərbiyə fənnində bir sıra çətinliklər yarandı. Məqalədə fiziki tərbiyə fənni üzrə normativ nəticələrin 100 ballıq sistemlə qiymətləndirilməsi düsturu işlənilib hazırlanmış və bununla da digər məzmun xətləri ilə yanaşı, xüsusi ilə “hərəkəti qabiliyyətlər” məzmun xətti üzrə şagirdlərin daha obyektiv qiymətləndirilməsi təmin edilmişdir.

Açar sözlər: *ümumi təhsil pilləsi, fiziki tərbiyə, hərəkəti qabiliyyətlər, summativ, qiymətləndirmə.*

Giriş. Fiziki tərbiyə – ümumi tərbiyənin bir hissəsidir. O, hərəkət vərdişlərinin formalaşmasına və insanların fiziki qabiliyyətlərinin inkişafına yönəldilmiş pedaqoji prosesdir. O cəmiyyətlə birgə yaranır və cəmiyyətin qanunları ilə inkişaf edir. Fiziki tərbiyə insanın hər-tərəfli inkişafında əsas yerlərdən birini tutur və tərbiyənin başqa növləri ilə sıx əlaqədardır. Bildiyiniz kimi, fiziki inkişaf təkcə təbii yox, eyni zamanda sosioloji prosesdir. Şagirdlərin gün rejimi, düşdüyü şərait, gələcəkdə seçəcəyi peşə, ailə vəziyyəti və s. onların fiziki inkişafına təsir göstərir. [3] Şagirdlərin düzgün və sistemativ formada fiziki inkişafa nail ola bilmələri üçün fiziki tərbiyə fənninin əhəmiyyəti əvəzsizdir. Bunun üçün isə şagirdlərdə bu fənnə maraq oyatmaq və onların nailiyyətlərinin düzgün qiymətləndirilməsinə nail olmalıyıq.

Müasir məktəbdaxili qiymətləndirmə məqsədinə, rol və vəzifələrinə, növlərinə, xüsusiyyətlərinə, meyarlarına, göstəricilərinə, üsul və vasitələrinə görə fərqlənir. Burada mə-

zmun standartlarının mənimsənilməsi, şagirdin qazandığı dəyərlər qiymətləndirilir. Bu qiymətləndirmə müəllimin subyektiv rəyinə əsaslanmır, təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə yönəldilir, qiymətləndirmə standartları əsasında qurulur, daha obyektiv, dəqiq, adek-vat və sistemli həyata keçirilir.

Müasir qiymətləndirmə diaqnostik, formativ və summativ kimi növlərə bölünür.

Diaqnostik qiymətləndirmə fənn üzrə təlimin hər hansı bir mərhələsində şagirdlərin ilkin bilik və bacarıq səviyyəsinin qiymətləndirilməsidir. Bu, şəraitə görə təlim məqsədləri və strategiyalarında çevik dəyişikliklər aparmağa, şagirdlərin maraq dairəsi, dünyagörüşü, yaşadığı mühit haqqında məlumat almağa imkan verir. Diaqnostik qiymətləndirmə rəsmi xarakter daşımır, nəticələr müəllimin şəxsi qeyd dəftərində əks olunur.

Formativ qiymətləndirmə təlim prosesinin hər hansı bir mərhələsi üçün müəyyən olunmuş nəticələr əsasında şagirdlərin bilik və bacarıqlarının formalaşma səviyyəsinin qiymətləndirilməsidir. Bu qiymətləndirmə tədris prosesinin düzgün istiqamətləndirilməsini, səmərəliliyini, şagirdlərin təlim sahəsində irəliləyişlərinin izlənilməsinə təmin edir, onların təlim ehtiyaclarının öyrənilməsinə imkan yaradır. Formativ qiymətləndirmə dərstdə reallaşdırılması nəzərdə tutulan alt standartlardan çıxarılmış təlim nəticələrinə görə müəyyən edilən meyarlara əsasən aparılır. Formativ qiymətləndirmə rəsmi qiymətləndirmə deyil, nəticələr müəllimin şəxsi qeyd dəftərində və məktəbli kitabçasında şagirdin idraki və hərəkəti fəaliyyətinin səviyyələrinə uyğun sözlərlə ifadə olunur.

Summativ qiymətləndirmə təhsilin hər hansı mərhələsində şagirdlərin əldə etdikləri nailiyyətlərin qiymətləndirilməsidir. Bu, məzmun standartlarını mənimsəmə səviyyəsinin etibarlı göstəricisidir.

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin 28 dekabr 2018-ci il tarixli “Ümumi təhsil pilləsində təhsilalanların attestasiyasının (yekun qiymətləndirmə (attestasiya) istisna olmaqla) aparılması qaydasının təsdiq edilməsi barədə” qərarının qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar məktəblərdə qiymətləndirmələr bal sistemə keçmişdir.[5]

Bildiyiniz kimi, fiziki tərbiyə fənni üzrə bütün summativ qiymətləndirmələr 4 məzmun xətti üzrə həyata keçirilir:

1. İnformasiya təminatı və nəzəri biliklər;
2. Bacarıq və vərdişlər;
3. Hərəkə qabiliyyətlər;
4. Mənəvi-iradi xüsusiyyətlərin formalaşdırılması. [1]

Summativ qiymətləndirmələri 5 ballıq sistemlə qiymətləndirərkən demək olar ki, müəllimlər heç bir ciddi problemlə qarşılaşmırdılar. Çünki, hər sinif üzrə həm müəllimlər üçün hazırlanmış metodik vəsaitlərdə və bir sıra digər fiziki tərbiyə ilə əlaqəli metodik tövsiyələrdə bütün məzmun xətlərinin qiymətləndirilməsi haqqında ətraflı və konkret məlumatlar qeyd olunmuşdur.

Bal sisteminə keçid ilə əlaqədar xüsusilə “hərəkə qabiliyyətlər” məzmun xətti üzrə qiymətləndirmənin 100 ballıq sistemə uyğunlaşdırılması bir sıra çətinliklər törədir.

Nəzərə alsaq ki, digər fənlərdə summativ qiymətləndirmədə istifadə olunan qiymətləndirmə vasitələri (suallar) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2009-cu il 13 yanvar tarixli 9 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası”nın tələbləri nəzərə alınmaqla hazırlanır. Suallar hər bir sinif və fənn üzrə 4 səviyyədə tərtib edilir. 1-ci səviyyə ən aşağı, 4-cü səviyyə isə ən yüksək səviyyəni əks etdirir. Suallar müxtəlif mürəkkəblik səviyyəsində hazırlanır. 1-ci və 2-ci səviyyəyə təhsilalanların əksəriyyətinin cavablandırma biləcəyi suallar aid edilir. 3-cü və 4-cü səviyyəyə daha hazırlıqlı şagirdlərin cavablandırma biləcəyi suallar aid edilir. Səviyələr üzrə sualların qiymətləndirmə ballarının 100 ballıq şkalada bölgüsü aşağıdakı kimi nəzərdə tutulur:

- 1-ci səviyyə üzrə suallar qiymətləndirmənin 20%-ni (və ya 20 bal) təşkil edir;
- 2-ci səviyyə üzrə suallar qiymətləndirmənin 30%-ni (və ya 30 bal) təşkil edir;
- 3-cü səviyyə üzrə suallar qiymətləndirmənin 30%-ni (və ya 30 bal) təşkil edir;
- 4-cü səviyyə üzrə suallar qiymətləndirmənin 20%-ni (və ya 20 bal) təşkil edir.

Həmçinin, nəzərinizə çatdıraq ki, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin 28 dekabr 2018-ci il tarixli “Ümumi təhsil pilləsində təhsilalanların attestasiyasının (yekun qiymətləndirmə (attestasiya) istisna olmaqla) aparılması qaydasının təsdiq edilməsi barədə” qərarının 4-cü bəndinin 4.19-cu bəndində Təhsilalanların summativ qiymətləndirmədə bu Qaydanın 4.13-cü bədi nəzərə alınmaqla topladığı balların 2, 3, 4, 5 qiymətlərinə uyğunluğu aşağıdakı qaydada müəyyənləşdirilir:

- 4.19.1. 30-dək (daxil olmaqla) olan ballar “2” qiyməti ilə;
- 4.19.2. 30-dan 60-dək (daxil olmaqla) olan ballar “3” qiyməti ilə;
- 4.19.3. 60-dan 80-dək (daxil olmaqla) olan ballar “4” qiyməti ilə;
- 4.19.4. 80-dən 100-dək (daxil olmaqla) olan ballar “5” qiyməti ilə.

Belə ki, hazırkı vəziyyətdə bu balları fiziki tərbiyə fənninə uyğunlaşdırmaq bir sıra sualların yaranmasına gətirib çıxarır. Məsələn, 5 ballıq şkala ilə qiymətləndirmə zamanı 5-ci sinif şagirdi hündür turnikdə sallanmış vəziyyətdən 2-4 dəfə dartına bilirdisə, bu şagird “4” qiymətinə layiq görülürdü. Lakin, yuxarıdan da gördüyünüz kimi 60-80 bal aralığında bütün ballar “4” qiyməti hesab olunur. Çətinlik yarıdan əsas sual da məhz ondan ibarətdir ki, əgər şagird 2,3 və yaxud 4 dəfə dartırsa, bu neçə bal ilə qiymətləndirilməlidir?

Əslində, bu cür qiymətləndirmə sistemi şagirdlərin qiymətləndirilməsində obyektivliyin qorunması üçün daha səmərəli üsuldür. Çünki, belə olduğu halda 2 dəfə dartınan şagirdlə 3 dəfə dartınan, 3 dəfə dartınanla 4 dəfə dartınan arasındakı fərqi aydın formada qiymətləndirmək olur. Belə ki, $(B=M+n)$ düsturuna nəzər yetirək. Burada “B” - şagird nailiyyətinə verilən bal, “M” hər səviyyə üzrə mini-

mal bal, “n” səviyyə üzrə qazanılan balı bildirir.

Məsələn, V sinif şagirdi alçaq turnikdən uzanaraq sallanmış vəziyyətdən 6 dəfə dartırsa, 5 ballıq sistemlə 6-9 dəfə dartınan “4” (yaxşı) qiyməti almış olur. [2] Bu nəticəni 100 ballıq sistemə çevirdikdə “ $B=M+n$ ” düsturundan istifadə edirik. Burada “M” III səviyyə üzrə 60 bal, “n” isə $20/4=5$ bala bərabərdir:

$$M(60) + n(5) = B(65).$$

Səviyyə	5 ballıq sistem	M	n	B
I	2	0	0.001 - 30	0.001 - 30
II	3	30	0.001 - 30	30.001 - 60
III	4	60	0.001 - 20	60.001 - 80
IV	5	80	0.001 - 20	80.001 - 100

Digər məzmun xətlərinin qiymətləndirilməsində demək olar ki, heç bir dəyişiklik etmədən, sırf “hərəkəti qabiliyyətlər” məzmun xəttinin 100 ballıq şkala ilə hansı formada qiymətləndirilməsi üçün bal sisteminə uyğunlaşdırılmış normativlər cədvəlinin nümunəsi məqalənin “yekun nəticələr” hissəsində təqdim edilib. Ümumilikdə isə məzmun xətlərinə görə balların verilməsi hər bir müəllimin pedaqoji ustalığı, yaradıcılığı və fərdi yanaşma qabiliyyətindən asılı olaraq dəyişir.

Tədqiqat metodları. Tədqiqat zamanı pedaqoji müşahidə, sorğu və riyazi hesablama metodlarından istifadə edilmişdir.

Nəticələrin təhlili. Fiziki tərbiyə fənni üzrə normativ nəticələrin 100 ballıq sistemlə qiymətləndirilməsi düsturu işlənib hazırlanmışdır. Bu düstur vasitəsi ilə 5 bal ilə qiymətləndirilən normativ nəticələr asanlıqla 100 ballıq sistemə uyğunlaşdırıla bilər.

Yekun nəticələr. Əldə olunmuş nəticələrin V-XI siniflərdə fiziki tərbiyə fənni üzrə şagirdlərin təlim nəticələrinin həllinə istiqamətləndirilmişdir.

Qeyd edək ki, hazırlanmış qiymətləndirmə forması Bakı Şəhəri üzrə Təhsil İdarəsi

nəzdində Təlim Dəstək Mərkəzinin metodisti Elçin Quliyevin rəhbərliyi ilə Bakı şəhər ümumtəhsil məktəblərinin fiziki tərbiyə müəllimləri ilə keçirilən iclaslarda geniş müzakirə olunmuşdur. Bu qiymətləndirmə forması müəllimlər tərəfindən məktəblərdə tətbiq edilmiş və yüksək nəticələr əldə olunmuşdur.

Nümunə olaraq aşağıdakı cədvəldə V sinifdə kiçik summativ qiymətləndirmə normativləri verilmişdir. (“Sürət” tədris vahidindən sonra).

MEYAR		KONTİNGENT		BAL / QIYMƏT									
				30-dək - 2		30-dan 60-dək - 3		60-dan 80-dək - 4		80-dən 100-dək - 5			
30 m. qaçış (san.)	Oğlanlar	8.0	3	7.0	36	6.5	62	5.5	90				
		7.9	6	6.9	42	6.4	64	5.4	100				
		7.8	9	6.8	48	6.3	66						
		7.7	12	6.7	54	6.2	68						
		7.6	15	6.6	60	6.1	70						
		7.5	18			6.0	72						
		7.4	21			5.9	74						
		7.3	24			5.8	76						
		7.2	27			5.7	78						
		7.1	30			5.6	80						
		30 m. qaçış (san.)	Qızlar	8.5	3	7.5	34	6.7	61	5.6	90		
				8.4	6	7.4	37	6.6	63	5.5	100		
8.3	9			7.3	41	6.5	65						
8.2	12			7.2	45	6.4	67						
8.1	15			7.1	49	6.3	68						
8.0	18			7.0	53	6.2	70						
7.9	21			6.9	56	6.1	72						
7.8	24			6.8	60	6.0	74						
7.7	27					5.9	76						
7.6	30					5.8	78						
						5.7	80						

ƏDƏBİYYAT

1. *Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün fiziki tərbiyə fənni üzrə təhsil proqramı (kurikulumu) (I-XI siniflər)*. Bakı, 2013
2. **Hüseynov F., Əsgərov A., Allahverdiyev B. və b.** *Ümumtəhsil məktəblərinin V-XI siniflərində Fiziki tərbiyə*. “Muəllim” nəşriyyatı, Bakı, 2012.
3. **Məcədov N.** *Bədən tərbiyəsinin nəzəriyyəsi və metodikası*. “Müəllim” nəşriyyatı, Bakı, 2018.
4. **Quliyev E., Əliyeva K., Yolçiyev C.** *Ümumtəhsil məktəblərinin 5-ci sinfi üçün dərslük*. Bakı – 2020
5. <http://www.e-qanun.az/framework/41102>.

ОЦЕНИВАНИЕ НОРМАТИВНЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ПО ПРЕДМЕТУ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ПО 100 БАЛЬНОЙ СИСТЕМЕ

к.э.н., доц. Э.Р. Гулиев, К.А. Алиева, Дж.Р. Ёлчиев

Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта

Аннотация: В общеобразовательных учреждениях, в связи с переходом от 5 бальной системы к 100 бальной системе, в отличие от других предметов, в предмете по физическому воспитанию возникли ряд затруднений. В данной статье нашло свое отражение разработка формулы оценивания по 100 бальной системе результатов нормативов по физическому воспитанию, а так

же по другим содержательным линиям в особенности по содержательной линии «Двигательные навыки», тем самым было обеспечено объективное оценивание учеников.

Ключевые слова: *степень общего образования, физическое воспитание, двигательные способности, сумматив, оценивание.*

EVALUATION OF NORMATIVE RESULTS ON PHYSICAL EDUCATION ON A 100-SCORE SYSTEM"

ph.d., ass. prof. E.R.Guliyev, K.A. Aliyeva, J.R. Yolchiyev

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

Annotation: The transition from a 5 to a 100-point system for assessing the knowledge of schoolchildren in general education institutions has eliminated some difficulties in the subject of physical education. An assessment formula was developed for the 100-point system of the results of standards in physical

education, as well as for other content lines, in particular, along the content line "Motor skills", thereby ensuring an objective assessment of students. This is all reflected in this article

Key words: *system, assessment, content, physical education, formula.*